

ЖИСМОНИЙ ШАХСЛАРНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШНИНГ МУАММОЛАРИ ҲАМДА УЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Кадиров Нозим Осимханович

Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Аннотация. Мақолада жисмоний шахсларни солиққа тортиш ҳар қандай солиқ тизимининг муҳим жиҳати ҳисобланади, чунки у фуқароларнинг молиявий фаровонлигига бевосита таъсир қилади ва ҳукуматлар даромадларини йиғишда муҳим рол ўйнайди. Самарали ва адолатли солиқ тизимини таъминлаш учун жисмоний шахсларни солиққа тортиш билан боғлиқ бир қанча қийинчилик ва муаммолар мавжуд. Мазкур мақола жисмоний шахсларни солиққа тортиш билан боғлиқ асосий масалаларни ўрганади, солиқдан бўйин товлаш ва юқори даромадли шахслар томонидан қўлланиладиган солиқни режалаштириш стратегиялари кўриб чиқилади. Турли мамлакатлар тажрибаси ва тегишли адабиётларни ўрганиб, жисмоний шахслар учун янада самарали ва адолатли солиқ тизимига эришиш бўйича тушунча ва таклифларни тақдим этади.

Калит сўзлар: мезонлар, туркумлаш, хўжалик юритувчи субъектлар, солиқ маъмуриятианиқлаш йўллари, солиқ сиёсати, солиққа риоя қилиш, ундириш, солиқ тўлашдан бўйин товлаш, ҳажми, даромад, солиқ, бюджет сиёсати, мулк солиғи, бюджет, солиқ ҳисоботи, солиқ имтиёзлари, солиқ ставкаси.

ПРОБЛЕМЫ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ И ВОПРОСЫ ИХ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

Кадыров Нозим Осимханович

Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. В статье указано, что налогообложение физических лиц является важным аспектом любой налоговой системы, так как напрямую влияет на финансовое благополучие граждан и играет важную роль в сборе доходов для органов государственного управления. Есть несколько проблем и проблем, связанных с налогообложением физических лиц для обеспечения эффективной и справедливой налоговой системы. В этой статье рассматриваются ключевые вопросы, связанные с личным налогообложением, а также стратегии уклонения от уплаты налогов и налогового планирования, используемые состоятельными частными лицами. Изучая опыт разных стран и соответствующую литературу, он дает информацию и предложения по созданию более эффективной и справедливой налоговой системы для физических лиц.

Ключевые слова: критерии, классификация, хозяйствующие субъекты, способы определения налогового администрирования, налоговая политика, налоговая дисциплина, сбор, уклонение от уплаты налогов, объем, доход, налог, бюджетная политика, налог на имущество, бюджет, налоговая отчетность, налоговые льготы, налоговая ставка.

PROBLEMS OF TAXATION OF INDIVIDUALS AND ISSUES OF THEIR IMPROVEMENT

Kadirov Nozim Osimkhanovich

Tashkent State University of Economics

Abstract. The article states that taxation of individuals is an important aspect of any tax system, as it directly affects the financial well-being of citizens and plays an important role in revenue collection for governments. There are several challenges and challenges associated with taxing individuals to ensure an efficient and fair tax system. This article examines key issues related to personal taxation, and examines tax evasion and tax planning strategies used by high net worth individuals. By studying the experience of different countries and relevant literature, it provides insights and suggestions for achieving a more efficient and fair tax system for individuals.

Key words: criteria, classification, business entities, ways of determining tax administration, tax policy, tax compliance, collection, tax evasion, volume, income, tax, budget policy, property tax, budget, tax reporting, tax benefits, tax rate.

Кириш.

Ўзбекистон Республикасининг бозор иқтисодиётига ўтиши шароитида иқтисодий салоҳиятни ривожлантириш фақат барқарор солиқ тизими мавжуд бўлганда мумкин бўлиб, унинг ажралмас элементи сифатида жисмоний шахсларга солиқлар иқтисодиётнинг ривожланиш босқичларида давлат аралашувининг иқтисодий фаоллиги заруриятини ва солиқ тўловчининг солиқлар шаклда маълум даражадаги пул маблағларини тўловини реал имкониятларини муҳим томонларини ҳисобини оладиган бюджет-солиқ сиёсатини амалга оширишни талаб қилади. Бу ўз навбатида турли даражадаги бюджетлар ва бюджетдан ташқари фондларни шакллантириш учун зарур. Давлат бир вақтнинг ўзида фуқароларнинг ижтимоий эҳтиёжларини қондиришни кафолатлаши, уларнинг иқтисодий фаоллигини рағбатлантириши зурур бўлади.

Адабиётлар шарҳи.

Жисмоний шахсларни солиққа тортишнинг муаммолари ҳамда уларни такомиллаштириш масалалари бўйича олимларнинг фикрларини кўриб чиқсак.

Абрамовнинг (2009) фикрига кўра “Жисмоний шахслардан солиқларни ҳисоблаш ва ундириш усуллари: манбадан ушлаб қолиш, декларация бўйича ўз-ўзини ҳисоблаш, кадастр усулида ундиришда ҳисоб-китобларни аниқ белгилашдан иборат ва уларни такомиллаштириш йўналишлари, солиқ маъмурияти жараёнини бирлаштириш, солиқ тўловчини рўйхатдан ўтказиш жойида шахсий даромад солиғини олиш, мулкни сотишдан олинadиган даромад солиғи маъмуриятини такомиллаштиришдан иборат”.

Аронов (2004) “Агар солиқ ундиришнинг ҳаддан ташқари оғир усуллари танланса, шунингдек, солиқ ҳисоби ва ҳисоботининг кўп шакллари кераксиз равишда белгиланган бўлса, унда асоссиз қатъий солиқ назорати воситаларидан фойдаланиш керак бўлиши мумкин” деб таъкидлаган.

Михина (2005) эса ўзининг қарашларида кўчмас мулк солиғини жорий қилишнинг маҳаллий бюджет даромадлари базасига таъсирини таҳлил қилиб тегишли тавсияларни берган.

Кузнецов (2008) “Жисмоний шахсларни шахсий даромадларни солиққа тортиш тизимини ислоҳ қилишда кўпинча адолат тамойили бузилади, солиқ имтиёзларининг иқтисодий асосланган миқдорларини аниқлаш воситаларидан тўлиқ фойдаланилмайди, солиқларнинг ижтимоий йўналтирилган роли кам баҳоланади, бу ривожланган хорижий мамлакатлар бюджетларида етакчи ўринни эгаллайди. Жамиятида амалдаги солиққа тортиш тартиби нафақат солиқ тўловчиларнинг турли гуруҳлари ўртасидаги ижтимоий тафовутни юмшатади, балки аксинча, ижтимоий ва мулкий чекланиш ва ижтимоий зиддиятларни кучайтиради. Натижада солиқ тўловчилар ва давлат манфаатлари ўртасида қарама-қаршилик, солиқ ундиришнинг паст даражаси мавжуд бўлиб, бу амалдаги қонунчиликнинг бузилиши билан боғлиқ” - деб ҳисоблайди.

Мамлакатимиз иқтисодчи олимлари Вахобов ва Жўраевларнинг (2009) фикрларига кўра, жаҳон амалиётида ижтимоий ҳимояга муҳтож бўлган шахслар учун солиқ имтиёзлари ва юқори даромад олувчи шахслар учун прогрессив ставкалар белгилаш ҳам қўлланади, яъни аҳолининг кам даромад оладиган қисмини ижтимоий ҳимоя қилиш мақсадида даромадларни бир қисми қайта тақсимланиши эътироф этилган.

Усманова (2011), илмий изланишларида эса жисмоний шахсларнинг даромадларини декларация усулида солиққа тортишнинг афзаллик жиҳатлари, солиққа тортишда умумдекларациялаш тизимини мамлакатимиз бўйича жорий этиш билан боғлиқ муаммоли жараёнларни ўрганишга қаратилган.

Богатыреванинг (2014) фикрича, “солиқ ислоҳоти бу давлат солиқ тизимидаги қонуний равишда белгиланган ўзгариш, бу давлат солиқ сиёсати стратегиясини ўзгартиришга асосланади. Шундай қилиб, солиқ сиёсати тактикасининг ўзгариши солиқ ислоҳотига олиб келмайди. Фақат солиқ тизимига тегишли амалдаги қонунчиликдаги ўзгартиш ва қўшимчалар сифатида кўриб чиқилади. Солиқ сиёсати стратегиясидаги ўзгаришлар мамлакатда солиқ ислоҳотларини амалга ошириш учун асосдир”.

Исаевнинг (2021) таъкидлашича “Солиқ ислоҳотини бошқа ислоҳотлардан мураккаб жиҳатлари ҳам борки, бу солиқ ставкаларини пасайтириш ва солиқ тўловчилар базасини кенгайтиришни ўз ичига олади. Бундай ўзгаришлар узоқ муддатли истиқболда иқтисодиётнинг умумий ҳажмини кўтариш керак деган назарий тахминлар мавжуд, аммо таъсири ва миқёси

сезиларли даражада ноаниқликларга дуч келмоқда. Кўпинча эътиборга олинмайдиган ҳолатларда бири, солиқ ҳаражатларини қисқартириш ёки йўқ қилиш орқали солиқ базасини кенгайтириш ҳисобланади” (Исаев, 2021).

Бундан шундай хулоса чиқаришимиз мумкинки, жисмоний шахсларни солиққа тортишнинг муаммолари ҳамда уларни такомиллаштириш масалалари бу соҳада доимий тадқиқотлар олиб бориш талаб этилади.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Жисмоний шахсларни солиққа тортиш муаммолари узоқ вақтдан бери мавжуд бўлиб, уларни қадимги сивилизацияларда солиққа тортиш тизимларининг келиб чиқиши билан боғлаш мумкин. Жамиятлар тараққий етиб, иқтисодий фаолият мураккаблашиб боргани сари, жисмоний шахсларга солиқ солиш билан боғлиқ муаммолар ва масалалар ҳам ошиб борди.

Замонавий даврда жисмоний шахсларни солиққа тортиш муаммолари глобал савдо, халқаро транзакциялар ва рақамли иқтисодиётнинг ўсиши билан янада аниқроқ бўлди. Жисмоний шахслар ва капиталнинг ортиб бораётган ҳаракатчанлиги солиқ органларига солиқ қонунчилигига риоя этилишини самарали кузатиш ва назорат қилишни қийинлаштирди. Бундан ташқари, технологиянинг ривожланиши солиқни режалаштиришнинг мураккаб стратегияларини амалга оширишга имкон берди, баъзи юқори даромадли шахслар ва корпорациялар ўзларининг солиқ мажбуриятларини камайтириш учун фойдаланадилар, бу еса солиқлардан қочиш ва бўйин товлаш муаммоларига олиб келади.

Бутун дунё бўйлаб ҳукуматлар иқтисодий ўсишни рағбатлантириш ва адолатли ва адолатли солиқ тизимини таъминлаш ўртасида мувозанатни сақлаш муаммоси билан доимо дуч келмоқда. Натижада, солиқ сиёсати ва бошқарув усуллари ўзгарувчан иқтисодий манзара ва жисмоний шахсларни солиққа тортиш билан боғлиқ пайдо бўлган муаммоларни ҳал қилиш учун доимий равишда ривожланмоқда.

Ўзбекистонда жисмоний шахсларнинг солиққа тортиш бўйича бошқаруви мамлакатимиз мустақилликка еришган 1991 йилдан сўнг ташкил этилган. Унгача солиқ маъмурияти Совет Иттифоқининг марказлашган тизимида бўлган. Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг ўзининг солиқ тизимини, жумладан, жисмоний шахслар учун солиққа тортишни бошқаришни ривожлантиришга киришди.

Солиқ маъмуриятчилигининг ҳуқуқий асоси бўлиб хизмат қилувчи Ўзбекистон Солиқ кодекси 1996 йилда қабул қилинган бўлиб, ўшандан буён солиқларни ундириш ва уларга риоя этишни яхшилаш мақсадида бир қанча ўзгартиш ва янгиланишлар киритилди. Жисмоний шахслар учун солиқ маъмурияти турли хил солиқларни, масалан, шахсий даромад солиғи, мулк солиғи ва ижтимоий суғурта бадаллари ва бошқаларни қамраб олади. Ўтган йиллар давомида Ўзбекистонда солиқ маъмурияти иқтисодиётнинг ўзгарувчан эҳтиёжларини қондириш ва солиқ тўловчиларга қулай хизматлар кўрсатиш билан бирга даромадларни самарали йиғишни таъминлаш мақсадида доимий равишда ривожланиб бормоқда.

Ўзбекистонда жисмоний шахслар солиқларни турли канал ва усуллар орқали тўлайди. Ушбу солиқ жисмоний шахслар томонидан турли манбалардан олинган даромадларга, масалан, иш ҳақи, иш ҳақи, бизнес фойдаси, капитал ўсиши ва солиққа тортиладиган бошқа даромадларга солинади. Иш билан банд бўлган жисмоний шахслардан, одатда, иш берувчилар томонидан ойлик иш ҳақидан шахсий даромад солиғи ушлаб қолинади, якка тартибдаги тадбиркорлар ва бошқа даромад манбалари бўлганлар эса даромад солиғини ҳисоблаш ва тўғридан-тўғри солиқ органларига тўлаш учун жавобгардирлар.

Турар-жой ёки тижорат мулки каби кўчмас мулкка ега бўлган шахслар мол-мулк солиғини тўлашлари шарт. Солиқ ставкаси мулкнинг баҳоланган қийматидан келиб чиққан ҳолда белгиланади.

Ходимлар ва иш берувчилар пенсия, тиббий ёрдам ва бошқа ижтимоий қўллаб-қувватлаш хизматлари каби имтиёзларни тақдим этадиган ижтимоий таъминот тизимига ҳисса қўшишлари шарт. Ушбу бадаллар, одатда, иш берувчилар томонидан ходимларнинг маошидан ушлаб қолинади ва ижтимоий ҳимоя органларига ўтказилади.

Жисмоний шахслар солиқ тўловларини турли усуллар билан амалга оширишлари мумкин, жумладан:

Солиқ тўловчилар солиқ тўловларини тўғридан-тўғри ўзларининг банк ҳисобварақларидан солиқ органларининг ҳисоб рақамларига ўтказишлари мумкин.

Ўзбекистонда солиқ тўловчиларга солиқ тўловларини расмий солиқ портали орқали онлайн тарзда амалга ошириш имконини берувчи электрон тўлов тизими мавжуд.

Солиқ тўловчилар солиқ тўловларини маҳаллий солиқ идораларида ҳам шахсан амалга оширишлари мумкин. Айрим солиқ тўловларини мобил тўлов тизимлари ёрдамида амалга ошириш мумкин, бу эса солиқ тўловчиларга қулайлик яратади. Ўзбекистонда жисмоний шахсларнинг солиқ қонунчилигига риоя этиши ва солиқ мажбуриятларини зудлик билан бажариши жарималардан қочиш ва солиқ маъмуриятчилигининг силлиқлигини таъминлаш учун муҳим аҳамиятга эга. Солиқ органлари солиқ декларацияси ва тўловларнинг тўғрилигини текшириш учун текшириш ва текширувлар ўтказиши мумкин, шунинг учун солиқ тўловчилар учун тўғри ва шаффоф ҳисобни юритиш жуда муҳимдир.

Келинг энди хорижий давлатлар тажрибаларини кўриб чиқсак. АҚШда шахсий солиққа тортишнинг ўзига хос муаммолари ва такомиллаштириш соҳалари мавжуд. АҚШ солиқ кодекси жуда мураккаб бўлиб, кўплаб чегирмалар, кредитлар ва қоидаларга эга бўлиб, жисмоний шахслар учун солиқ қонунларини тушуниш ва уларга риоя қилишни қийинлаштиради. Солиқ кодексини соддалаштириш ва кераксиз мураккабликларни камайтириш солиқ тўловчиларга ўз декларациясини тўғри топширишни осонлаштиради.

Солиқ мажбурияти муҳим масала, чунки баъзи шахслар ўз даромадлари ҳақида кам ҳисобот беришлари, чегирмаларни ортиқча талаб қилишлари ёки солиқ тўлашдан бўйин товлашлари мумкин. Мажбурий назоратни кучайтириш ва самарали аудит дастурларини амалга ошириш солиққа риоя қилишни яхшилаш ва солиқ тўлашдан бўйин товлашнинг олдини олиш имконини беради. Юқори даромадли ва бадавлат шахсларни солиққа тортиш баҳс мавзуси бўлди. Сиёсатчилар кўпинча адолатли ва прогрессив солиқ тизимини таъминлаш учун энг кўп даромад олувчилар учун солиқ ставкаларини ўзгартиришни кўриб чиқадилар. Сармоявий даромадлар ва дивидендлар каби инвестиция даромадлари оддий даромадга нисбатан имтиёзли ставкаларда солиққа тортилади. Адолатли таъминлаш ва солиқ бўшлиқларини камайтириш учун инвестиция даромадларини солиққа тортиш масаласи доимий муҳокама қилинадиган масаладир. Турли хил солиқ имтиёзлари ва чегирмаларнинг мавжудлиги кутилмаган оқибатларга олиб келиши ва мураккабликларга олиб келади. Солиқ имтиёзлари ва чегирмаларини мунтазам қайта кўриб чиқиш ва ислоҳ қилиш солиқ тизимининг самарадорлиги ва адолатчилигини ошириши мумкин. Электрон ариза бериш кенг тарқалган бўлса-да, солиқ тўлаш жараёнини янада соддалаштириш учун технологиядан фойдаланишни яхшилаш учун ҳали ҳам жой мавжуд. Солиқларга риоя қилишни осонлаштириш ва хатоларни камайтириш учун технологияга сармоя киритиш солиқ тўловчилар ва солиқ органлари учун фойдалидир. Кичик бизнес кўпинча маъмурий юкларга ва солиқ ҳисоботлари билан боғлиқ харажатларга дуч келади. Кичик бизнесни қўллаб-қувватлаш ва улар учун солиқ ҳисоботларини соддалаштириш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш тадбиркорлик ва иқтисодий ўсишни рағбатлантиради.

Умуман олганда, АҚШда шахсий солиққа тортишни яхшилаш солиқ кодексини соддалаштириш, мувофиқликни ошириш чоралари, даромадларни адолатли солиққа тортиш ва технологиядан стратегик фойдаланишни ўз ичига олади. Сиёсатчилар самарали ва адолатли солиқ тизимини яратишга интилиб, даромад олиш ва солиқ тўловчилар учун қулайлик ўртасида мувозанатни сақлаш йўлларини доимий равишда излайдилар.

Хитой давлатида жисмоний шахсларни солиққа тортиш ҳам эътибор ва такомиллаштиришни талаб қиладиган бир қанча муаммоларга дуч келади. Кўпгина бошқа мамлакатлар сингари, Хитойда солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва уларга риоя қилмаслик муҳим муаммолардир. Солиқ назоратини кучайтириш, солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш ва самарали аудит дастурларини амалга ошириш солиқ тўлашдан бўйин товлаш ҳолатларини камайтиришга ва қонунчиликка риоя қилишни яхшилашга ёрдам беради. Хитой солиқ тизими, айниқса, бир нечта даромад манбаларига ега бўлган ёки трансчегаравий операцияларни амалга оширадиган шахслар учун мураккаб бўлиши мумкин. Солиқ кодексини соддалаштириш ва солиқ тўловчилар учун аниқ йўриқномаларни тақдим этиш қонунчиликка риоя қилишни кучайтириши ва маъмурий юкни камайтириши мумкин. Юқори даромадли шахслар юқори солиқ ставкаларини тўлайдиган прогрессив солиқ тузилмаси мавжуд (Кодекс, 2020). Шу билан бирга, солиқ юкининг адолатли тақсимланишини таъминлаш учун солиқ қавслари ва ставкаларини ўзгартириш ҳақида мунозаралар бўлиб ўтди. Турли солиқ имтиёзлари ва чегирмаларининг мавжудлиги солиқни режалаштириш ва олдини олиш учун имкониятлар

яратади. Ушбу қоидаларни баҳолаш ва тартибга солиш адолатлилика ёрдам беради ва солиқ бўшлиқларини камайтиради. Хитойда ижтимоий суғурта бадаллари ҳам ходимлар, ҳам иш берувчилар учун катта юк бўлади. Ижтимоий таъминот барқарорлигини таъминлаш учун бадалларни мувозанатлаш, шу билан бирга корхоналар ва жисмоний шахсларга ортиқча юк бўлмаслик доимий муаммодир. Рақамли иқтисодиётнинг юксалиши онлайн транзакциялар ва электрон тижорат фаолиятини самарали солиққа тортишда муаммоларни келтириб чиқаради. Рақамли иқтисодиёт учун тегишли солиқ қоидаларини ишлаб чиқиш адолатли ва самарали солиққа тортишни таъминлаш учун жуда муҳимдир. Трансчегаравий операциялар ва халқаро солиққа тортиш муаммолари мураккаб ва солиқни режалаштириш стратегияларига олиб келиши мумкин, бу эса солиқ базасини бузади. Халқаро ҳамкорлик ва келишувларни мустаҳкамлаш ушбу муаммоларни ҳал қилишга ёрдам беради.

Солиқ тўловчиларнинг солиқ мажбуриятлари тўғрисида маълумот олиш ва хабардорлигини ошириш солиқ ҳисоботларини тузишда мажбуриятларга риоя қилишни кучайтириши ва қасддан хатоларни камайтиради. Солиқларни топшириш тартиб-таомилларини соддалаштириш ва солиқни онлайн тўлаш имкониятларини осонлаштириш солиқ тўловчилар учун қулайликни яхшилаш ва маъмурий юкларни камайтириш имконини беради. Маълумотларни тўплаш ва бошқариш имкониятларини ошириш солиқ органларига мумкин бўлган қоидабузарликларни яхшироқ аниқлашга ва солиқ маъмуриятини яхшилади.

Умуман олганда, Хитойнинг шахсий солиққа тортиш тизимидаги ушбу муаммоларни ҳал қилиш сиёсатга тузатишлар, маъмурий такомиллаштириш, технологик ютуқлар ва солиқ тўловчиларни ўқитишни ўз ичига олган комплекс ёндашувни талаб қилади. Хитойда адолатли ва самарали солиқ тизимини сақлаб қолиш учун даромад олиш ва солиқ тўловчига қулайлик ўртасидаги тўғри мувозанатни сақлашга интилади.

Европа мамлакатларида жисмоний шахсларни солиққа тортиш ва уларни такомиллаштириш муаммолари бир мамлакатдан бошқасига фарқ қилади, чунки ҳар бир давлатнинг ўзига хос солиқ тизими ва муаммолари мавжуд. Европа мамлакатларидаги солиқ кодлари мураккаб ва ҳаракат қилиш қийин, бу эса солиқ ҳисоботида чалкашликларга ва мумкин бўлган хатоларга олиб келади. Солиқ кодексини соддалаштириш ва аниқроқ йўриқномаларни тақдим этиш риоя қилишни яхшилашга ва маъмурий юкларни камайтиришга ёрдам беради. Баъзи Европа мамлакатларида, айниқса юқори даромадли шахслар учун юқори солиқ ставкалари мавжуд. Прогрессив солиқ ставкалари адолатни тарғиб қилиш учун ишлаб чиқилган бўлса-да, ҳаддан ташқари юқори солиқ ставкалари меҳнат ва инвестицияларни сусайтиради. Даромадларни шакллантириш ва иқтисодий ўсиш ўртасидаги мувозанатни сақлаш учун солиқ қавслари ва ставкаларини қайта кўриб чиқиш жуда муҳимдир. Дунёнинг бошқа қисмлари сингари, Европа мамлакатларида солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва тўлашдан бўйин товлаш жиддий муаммо. Солиқ қонунчилигини кучайтириш, солиққа тортишдан қочишга қарши чоратadbирларни амалга ошириш, солиқ тўлашдан бўйин товлашга қарши курашиш бўйича халқаро ҳамкорликни такомиллаштириш муҳим аҳамиятга эгадир. Солиқ режалаштириш стратегияларининг мавжудлиги жисмоний шахсларга қонуний воситалар орқали солиқ мажбуриятларини камайтириш имкониятларини яратади. Потенциал бўшлиқларни ёпиш учун солиқни режалаштириш схемаларини мониторинг қилиш ва баҳолаш солиқ адолатлилигини оширади.

Бир нечта Европа мамлакатларида яшовчи ёки ишлайдиган шахслар учун трансчегаравий солиққа тортиш масалалари мураккаб ҳисобланади. Европа Иттифоқига аъзо давлатлар ўртасида солиқ қоидаларини мувофиқлаштириш ва уйғунлаштиришни такомиллаштириш жисмоний шахслар учун солиққа риоя қилишни соддалаштириб туради. Рақамли иқтисодиёт ва электрон тижоратнинг юксалиши рақамли транзакциялар ва трансчегаравий онлайн савдоларни солиққа тортишда муаммоларни келтириб чиқарди. Солиқ ҳисоботи жараёнларини соддалаштириш ва рақамли ечимларни қўллаш солиқ тўловчилар учун қулайликни яхшилаши ва жисмоний шахслар учун маъмурий юкларни камайтирди албатта.

Бойлик тенгсизлигини бартараф этиш ва бойлик солиққа тортиш чораларини кўриб чиқиш баъзи Европа мамлакатларида баҳс мавзусидир. Адолатли ва самарали бойлик солиқларини жорий этиш, агар мақсадга мувофиқ деб топилса, бойлик концентрациясини бартараф этишга ёрдам беради. Шунинг таъкидлаш керакки, ҳар бир Европа давлатининг ўзига хос солиқ муаммолари ва сиёсат устуворликлари мавжуд. Жисмоний шахсларнинг солиққа тортиш муаммоларини ҳал қилиш ва уларни такомиллаштириш ҳар бир мамлакатнинг ўзига хос

шароитлари ва мақсадларига мос келадиган махсус ечимларни талаб қилади. Европа мамлакатлари ўртасидаги ҳамкорлик ва ахборот алмашинуви умумий солиқ муаммоларини самарали ҳал қилишда ҳам фойдали ҳисобланади.

Жисмоний шахсларнинг солиққа тортиш муаммолари турли мамлакатлар ва минтақаларда фарқ қилиши мумкин, ammo бутун дунё бўйлаб жисмоний шахслар дуч келадиган баъзи умумий муаммолар қуйидагилардан иборат деб ҳисоблаймиз:

Кўпгина мамлакатларда солиқ кодлари ҳаддан ташқари мураккаб ва жисмоний шахслар учун тушуниш қийин. Мураккаблик чалкашликларга, солиқ ҳисоботларини тузишдаги хатоларга ва солиқ тўловчилар учун риоя қилиш харажатларининг ошишига олиб келади. Юқори солиқ ставкалари, айниқса юқори даромадли шахслар учун, иш, инвестиция ва тадбиркорлик учун рағбатлантиришни келтириб чиқаради. Иқтисодий ўсишни рағбатлантириш билан даромад олиш еҳтиёжини мувозанатлаш кўплаб ҳукуматлар учун қийинчилик туғдиради. Жисмоний шахслар ўзларининг солиқ мажбуриятларини камайтириш учун солиқ тўлашдан бўйин товлашлари учрамоқда. Агрессив солиқ режалаштириш, бўшлиқлардан фойдаланиш ва оффшор ҳисоблардаги даромадларни яшириш - бу бутун дунё бўйлаб солиқ органлари учун қийинчилик туғдирадиган солиқдан қочишнинг баъзи умумий стратегиялари. Халқаро даромад ёки активларга эга бўлган шахслар учун трансчегаравий солиққа тортиш мураккаб. Солиқ резидентлигини аниқлаш, икки томонлама солиққа тортиш муаммосини ҳал қилиш ва халқаро солиқ шартномаларига риоя этилишини таъминлаш қийин. Рақамли иқтисодиёт ва электрон тижорат рақамли транзакциялар ва трансчегаравий онлайн савдоларни солиққа тортишда қийинчиликлар туғдирди. Кўпгина мамлакатлар рақамли фаолиятдан даромад олиш учун солиқ қоидаларини янгилаш билан курашмоқда. Солиқ имтиёзлари ва чегирмаларининг муайян сиёсат мақсадларини қўллаб-қувватлашга қаратилганлигини ва ўта мураккаб бўлмаслигини таъминлаш солиқ самарадорлиги ва адолатлилигини таъминлаш учун муҳимдир. Бундан ташқари солиқ ҳисоботининг аниқлиги ва жисмоний шахслар томонидан риоя этилишини таъминлаш самарали мониторинг ва ижро механизмларини талаб қилади. Солиқ ҳисоботи жараёнларини соддалаштириш ва рақамли ечимларни қўллаш мувофиқликни яхшилайдди. Солиқ тўловчига тегишли таълим ва қўллаб-қувватлаш хизматларини тақдим этиш жисмоний шахсларга солиқ мажбуриятларини тушунишга ва уларга риоя қилишни яхшилашга ёрдам беради. Кўпгина мамлакатларда иқтисодий фаолиятнинг муҳим қисми норасмий иқтисодиётга тўғри келади, бу кўпинча ҳисобот ва солиққа тортилмайди. Норасмий секторда солиқ қонунчилигига риоя этиш масалаларини ҳал қилиш солиқ органлари учун қийинчилик туғдирмоқда. Ушбу муаммоларни ҳал қилиш сиёсий чора-тадбирларни, самарали солиқ маъмуриятини, халқаро ҳамкорликни, ўзгарувчан иқтисодий ва технологик ландшафтларга доимий мослашишни талаб қилади. Ҳукуматлар давлат хизматларини молиялаштириш учун етарли даромад олиш ва солиқ сиёсатининг адолатли, самарали ва иқтисодий ўсишга ёрдам беришини таъминлаш ўртасида мувозанатни сақлаши керак.

Хулоса ва таклифлар.

Солиқ кодексининг мураккаблигини бартараф этиш учун ҳукумат солиқ қонунчилигини ҳар томонлама қайта кўриб чиқиш ва соддалаштиришни амалга ошириши керак. Аниқ ва тушунарли солиқ қоидалари жисмоний шахсларга солиқ мажбуриятларини яхшироқ тушунишга ёрдам беради ва солиққа тортиш харажатларини камайтиради. Прогрессив солиқ тизимини жорий этиш бойлик тенгсизлиги ва юқори солиқ ставкалари билан боғлиқ муаммоларни ўрганиш. Ушбу тизим даромади юқори бўлган шахсларнинг даромадларининг катта қисмини солиқларга қўшишини таъминлайди, шу билан бирга кам даромадли шахсларга ёрдам беради. Солиқлардан қочиш ва солиққа тортишдан бўйин товлаш ҳолатларига қарши курашиш учун ҳукумат солиқ маъмуриятчилиги ва ҳуқуқни қўллаш имкониятларини модернизация қилишга сармоя киритиши керак. Илғор технологиялар ва маълумотлар таҳлилидан фойдаланиш мос келмайдиган шахсларни аниқлашга ва солиқ қонунчилигини самарали қўллашга ёрдам беради. Рақамли иқтисодиётдан даромад олиш учун ҳукумат рақамли транзакциялар ва трансчегаравий электрон тижоратни солиққа тортиш имкониятларини ўрганиши керак. Рақамли иқтисодиёт учун халқаро солиқ стандартларини яратишда бошқа давлатлар билан ҳамкорлик қилиш ҳам муҳим. Солиқ тўловчиларни қўллаб-қувватлаш хизматлари ва сўровлар учун каналларни яхшилаш индивидуал мувофиқликни яхшилаш ва

сўровларни тезда ҳал қилиш имконини беради. Умуман олганда, жисмоний шахсларнинг солиққа тортиш муаммоларини самарали ҳал этишда сиёсий ислохотларни, самарали солиқ маъмуриятчилигини ва аҳолини тушунтириш ишларини ўзида мужассам этган комплекс ёндашув муҳим аҳамиятга эга.

Адабиётлар/Литература/Reference:

Vahobov A.V., Jo'rayev A.S. (2009) "Soliqlar va soliqa tortish" «Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati Toshkent-. 448 b.

Абрамов А.П. (2009) Совершенствование методов исчисления и взимания налогов с физических лиц. М.: Вестник томского государственного университета, № 320, 146 с.

Аронов А.В., Кашин В.А. (2004) Налоги и налогообложение. –М.: Экономистъ, 560 с.

Богатырева Е.Н. (2014) Теоретические детерминанты налоговых реформ. ISSN 2221-7347 Экономика и право.

Исаев Ф. (2021) Совершенствование налогообложения имущества //Экономика и инновационные технологии. -- №. 6. – С. 326-333.

Исаев, Ф. (2021). Солиқ юкни аниқлаш методикасини такомиллаштириш. *Iqtisodiyot Va ta'lim*, (6), 86–91. https://doi.org/10.55439/ECED/vol_iss6/a286

Кодекс (2020) Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси- Тошкент: Фафур Фулом нашриёт уйи.- 640 б.

Кузнецов А.В. (2008) Перспективы изменения системы уплаты налога на доходы физических лиц // Налоговая политика и практика.. № 8.

Михина Е.В. (2005) Налог на недвижимость и перспективы его развития в регионе. и.ф.н. илмий даражасини олиш учун тайёрланган диис. автореферати. –М.: -6 б.

Нормурзаев, У. (2021). Пути эффективного использования налоговых льгот для поддержки предпринимателей. *Экономика и инновационные технологии*, (4), 355–362. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economics_and_innovative/article/view/11954

Нормурзаев, У. (2023). Солиқ имтиёзлари бериш тартибини такомиллаштириш масалалари. *Iqtisodiyot Va ta'lim*, 24(1), 334–339. https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a51

Нормурзаев, У. (2023). Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси доирасида молия бозорининг долзарб муаммолари тадбиркорликни тенг рақобат шароитларини яратиш ҳамда яширин иқтисодиёт улушини қисқартириш йўлари. *Приоритетные направления, современные тенденции и перспективы развития финансового рынка*, 88–89. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/financial-market-growth/article/view/19032>

Нормурзаев, У. (2023). Яширин иқтисодиётни камайитиришда солиқ органларининг аҳамияти. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 1(2), 215–221. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/66>

Усманова М. (2011) Жисмоний шахсларнинг даромадларини декларация усулида солиққа тортишни такомиллаштириш. И.ф.н. илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация автореферати. – Т.: БМА, – 23 б